

Севрук Володимир Геннадійович –
ад'юнкт кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії внутрі-
шніх справ

Протидія організованих злочинності циганських етнічних угруповань на території України

У статті розглянуто характеристику організованої злочинності, яка сформована на циганській етнічній основі, як один із найбільш небезпечних видів злочинності та наведено основні напрями протидії організованих злочинності циганських етнічних угруповань на території України.

Ключові слова: організована злочинність, етнічна організована злочинність, циганська національність, етнічні групи, протидія.

Організована злочинність являє собою одну з найбільш істотних загроз, які постали перед людством в останні десятиліття. Активізація етнічної організованої злочинності є характерною рисою для всіх держав, що перебувають на етапі трансформації, до яких відноситься і Україна. Етнічна організована злочинність в Україні є наслідком комплексного впливу різних чинників: економічних, політичних, правових, організаційно-управлінських, психологічних. Даний вид злочинності є найбільш небезпечним за сукупністю наслідків різновидом злочинності. Суспільна небезпека етнічної організованої злочинності вища в порівнянні з індивідуальними злочинами і на сьогодні становить для України загрозу національній безпеці. Подолання негативної ситуації, що склалась у світі та в окремих країнах з організованою злочинністю, яка сформувалась на етнічній основі, потребує спільних скоординованих дій світового співтовариства, у тому числі усунення суперечностей між законодавством різних країн. Варто визнати, що напрями протидії етнічній організованій злочинності в ХХІ ст. вже не можуть бути такими, якими вони були минулого століття.

Значний внесок у вивчення проблем етнічної організованої злочинності внесли такі вчені: П. П. Андрушко, Дж. Альбіні, В. М. Всеволодов, В. О. Глушков, Г. Геворгян, Н. О. Гурова, І. М. Данышин, Г. В. Дашков, О. М. Джужа, А. П. Закалок, В. С. Зеленецький, О. О. Кваша, О. І. Козаче-

нко, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, Д. Кресі, Т. П. Кудлай, Є. К. Марчук, М. І. Мельник, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Д. Й. Никифорчук, В. В. Петров, Б. В. Романюк, В. В. Скибицький, Є. В. Топільська, В. Я. Тацій, І. К. Туркевич, В. П. Філонов, М. І. Хавронюк, С. Д. Шапченко, С. С. Яценко та інші. Аналіз підходів до проблеми етнічної організованої злочинності свідчить про те, що і в українській юридичній науці є розбіжності у питанні визначення її сутності, змісту та основних ознак.

На сьогодні міжнародна спільнота не надає сталій термінології визначення поняття “етнічна організована злочинність”. Наприклад: Г. В. Дашков пропонує поняття “етнічні організовані злочинні групи”, Г. Геворгян виділяє “злочинні етнічні формування”, а Є. В. Топільська впроваджує “етнічні угруповання”, А. Костяєва, О. Белявська, Р. Мінна вважають актуальним поняттям “етнічні злочинні спільноти”, в статистичній звітності МВС використовують поняття “організовані групи та злочинні організації, сформовані на етнічній основі”.

Усі вище перелічені терміни, що описують феномен етнічної організованої злочинності, базуються на понятті етносу. З грецької етнос перекладається як плем'я, народ і означає сталу людську спільноту, яка історично виникає на певній території і характеризується усвідомленням своєї єдності та самобутності, спільністю мови, культури, побуту, звичаїв, традицій та особливостями психологічного складу” [1].

Таким чином, у даній ситуації, на наш погляд, варто відмовитися від поняття “етнічна група” в структурі організованої злочинності, бо з точки зору етнографії, етнічна група являє собою родинну за мовою і близьку по культурі спільність людей, а віддати перевагу поняттю організованої злочинності етнічних угруповань [2, с. 56].

Етнічні злочинні угруповання – це групи, спільноти (організації), що представляють собою специфічні кримінальні об'єднання, які формуються за національною чи етнічною ознакою, тобто поєднують у своєму складі осіб однієї або кількох споріднених національностей чи етнічних груп. Спільною ознакою для утворення злочинних угруповань є домінування в їхньому складі осіб певної етнічної або національної належності [3, С. 97–98]. Таким чином, згідно з вказаним критерієм можна виділити стільки видів організованих злочинних груп, сформованих на етнічній основі, скільки існує етносів і національностей.

Етнічна організована злочинність існує в усіх країнах і регіонах та має свій напрям й різниться лише мірою згуртованості, що залежить від історичних, етнічних, економічних, соціальних шляхів розвитку того чи іншого суспільства: “тріади” в Гонконгу, “якудза” в Японії, “коза ностра” у США, “мафія” в Італії тощо. Нині організована злочинність має інтернаціональний характер. У різних країнах поширені свої угруповання, які рідко перетинаються з угрупованнями з інших країн.

Мабуть, найбільш поширеними в Україні є злочинні угруповання циган.

Цигани – це нащадки декількох індійських каст, що проживали на північному заході Індії, яку покинули з військових та економічних причин. Заняттям циганських каст було: торгівля, різного роду ремесла (особливо ювелірне і ковальське), пісні, танці, ворожіння, жебрацтво, більшість із них вели кочовий спосіб життя, за рахунок чого розселені по всій земній кулі.

Цигани становлять яскравий приклад розсіяної етнічної спільноти. Вона являє собою сукупність осіб однієї національності, що втратила внаслідок певних історичних чинників свою власну територію і проживає у вигляді дисперсних груп серед іноетнічного населення [4, с. 134].

До поділу циганської національності на етнічні групи існують різні підходи. Надія Деметер і Микола Бессонов ділять осіб циганської національності на цілу низку етнічних груп, які відрізняються одна від одної діалектами, заняттям та іншими локальними етнокультурними характеристиками, що нараховує близько 80 етнічних груп. Наприклад, І. Н. Меліхов вважає, що циганська національність складається з двадцяти основних циганських етногруп. Усередині кожної етногрупи існує більш дрібне ділення на, як кажуть самі цигани, “нації” [5].

На жаль, ніхто з вітчизняних і зарубіжних дослідників не намагався до кінця проаналізувати це явище, рівно, як і детально зафіксувати існування у циганів етнічний поділ на групи [6].

Загальносвітова чисельність циган у світі складає до 12 млн чоловік. Облік ускладнюється невизначеністю декількох етногруп, кочовим способом життя, небажанням брати участь у переписах, національною політикою окремих держав. Тому вищезазначена чисельність є дуже приблизною (різниця може досягати 10 разів).

В Україні розрізняють окремі циганські групи за професійною діяльністю; способом життя; мовою чи діалектами; географічними ознаками; релігією; рангом в ієрархічній структурі; рівнем самосвідомості й почуттям етнічної виключності; етнонімами [7, с. 42].

Розселення циган по різних регіонах України не дає повної картини їх етнічної номенклатури. Для необізнаних вони видаються однаковими в різних областях. Розглянемо етнічну номенклатуру циган по географічних зонах і адміністративних територіях.

На Закарпатті проживають такі групи циган: словацькі рома (нащадки переселенців початку XX ст.), келдерари, угрійо рома (вихідці з Угорщини). Ці цигани проживають компактними групами. Найбільшими їхніми поселеннями є циганські селища у м. Мукачевому, Виноградівському, Берегівському та Ужгородському районах Закарпатсь-

кої області. Переважна більшість їх проживає у Виноградівському районі, найменше – у Воловецькому.

На українському Поліссі проживають: расейці, ловаре і невелика частина циганського старожитнього населення України – серви. Основні місця компактного розселення расейців – Прилуки, Ніжин, Чернігів, Остер. Ловаре мають свої компактні поселення в Житомирі (район Богунія), селі Тетерівка Житомирського району, м. Малин. Найбільше серед циган Житомирщини – представників групи ловаре. Представники старожитнього циганського населення України – серви – живуть розсіяно невеликими групами серед представників інших етногруп. Для них характерне проживання у великих містах Житомирської і Чернігівської областей (міста Чернігів, Житомир, Коростень, Малин).

Київська область в основному представлена групою сервів, більшість яких мешкає в м. Києві. На початок першого і другого десятиліть ХХ ст. припадає найбільша хвиля кочівлі: Найбільше таборів проходило через м. Володарка Київської області з півдня Поділля в Росію та на Слобожанщину. Така ж хвиля кочівлі повторилася в 50-х роках ХХ ст.

Одним із значних “перевалочних пунктів” у 1946–1948 рр. на шляху циганських таборів було м. Біла Церква. Зараз у м. Біла Церква проживає також група циган-келмишів.

У Черкаській області, на відміну від Київської, келмиші живуть не в містах, а в циганських селах, які виникли в 60-х роках ХХ ст. В основному це Смілянський район. У місті Сміла проживають цигани-серви, вихідці з Чернігівської області.

Полтавська область представлена циганами-расейцями і сервами. У 1987 році у зв’язку з переселенням населення з районів, що постраждали від аварії на ЧАЕС, самостійно переселилися цигани-серви з Чернігівської (міста Остер, Носівка, Ніжин) та Житомирської (міста Коростень, Малин, Овруч) областей у міста Миргород і Лубни. Миколаївська, Кіровоградська, Донецька області заселені циганськими родами етногрупи серви.

Кримські цигани-кримці – найменш чисельна етнічна група. Вони здавна проживали в Криму, де запозичили багато елементів з діалекту кримськотатарської мови. У часи репресій, крім кримських татар, були депортовані з Криму і цигани. Нині етногрупа кримців розселена по всій території України. Також в Україні, крім вище вказаних, проживають і такі циганські етнічні групи: влахі, плашуни, кишинівці, польські роми, лотви, чокенари, руські роми, мугат та лінгурари.

До основних умов, що сприяють розвитку організованої злочинності циганських етнічних угруповань на території України, належать такі:

– відсутність загальнодержавної, матеріально забезпеченої програми боротьби з етнічною організованою злочинністю;

– недостатність і недосконалість правової бази для боротьби з організованою злочинністю;

– недостатній рівень матеріально-технічної і кадрової забезпеченості структур, які нині безпосередньо ведуть боротьбу з етнічною організованою злочинністю;

– виявлення та усунення або нейтралізація негативних соціальних процесів і явищ, що породжують організовану злочинність і сприяють її розвитку;

– посилення міграційних процесів в Україні.

Причинний комплекс етнічної організованої злочинності включає в себе значну кількість факторів, пов'язаних з психологічними, соціологічними та іншими аспектами життєдіяльності циганських етнічних груп.

До основних причин, що сприяють розвитку організованої злочинності циганських етнічних угруповань на території України, належать такі:

– їх ізольованість від корінного населення;

– високий рівень латентності, притаманний усій організованій злочинності, яка сформована на циганській етнічній основі;

– вчинення заборонених законом видів діяльності, що приносить кримінальний дохід;

– лідерство барона щодо маси, деспотизм глави сім'ї щодо її членів, деспотизм старших щодо молодших;

– низьке матеріальне становище, безробіття;

– використання дітей різного віку під час вчинення злочинів;

– низький рівень загальної культури та освіти (виховувалися в неблагополучних умовах);

– особи циганських етнічних груп при вчиненні злочинів та в побутовому спілкуванні використовують національну мову, що ускладнює їх викриття;

– мобільність пересування та тісний психологічний зв'язок циганських етнічних груп надає особам, які займаються злочинною діяльністю зручні "схови" в оселях родичів і партнерів, що знаходяться поза підозрою.

Основними сферами кримінальної активності сучасної організованої злочинності циганських етнічних угруповань на території України є:

1. Торгівля наркотиками.
2. Крадіжки та грабежі.
3. Шахрайство.
4. Вимагання.
5. Торгівля людьми, незаконна імміграція.
6. Контрабанда.
7. Незаконний обіг зброї.

В силу соціального характеру розвитку та виховання кожній людині властиве прагнення до об'єднання з іншими людьми для задоволення своїх потреб, досягнення особистих і спільних цілей. У цих об'єднаннях людина неминує займає певну позицію, у тому числі і залежну, підпорядковану.

Циганам, відверто кажучи, і не потрібно створювати угруповання. Такий осередок функціонує у них постійно з самого їх народження. Етнічні циганські угруповання найчастіше закриті, члени тісно пов'язані не тільки загальною груповою мораллю, а часто й родинними узами. Етнічні угруповання формуються, як правило, за клановими, родовими, національними ознаками, які об'єднуються у табори.

Циганський табір – це або окрема сім'я, або об'єднання кількох сімей з метою спільного добування засобів до існування. Сьогодні таборів як таких у “чистому вигляді” вже майже не залишилося: під цим маються на увазі швидше циганські громади в численних “циганських” селищах. Якщо циганська сім'я, вирішила змінити місце проживання і залишає селище, то на її місці поселяється інша, яка приїхала з іншого регіону (цигани намагаються продавати житло лише “своїм”). Лідер циганського табору – барон, який має жорстко авторитарний та одноосібний характер повноважень відносно всього табору, а чоловік-циган має такі ж владні повноваження в своїй сім'ї. Особливістю кожної сім'ї є те, що кожна циганська сім'я є багатодітною і нараховує близько 5–10 дітей, які вже з дитинства займаються жебрацтвом і вчиняють дрібні крадіжки. Також за циганськими звичаями чоловіки не працюють, а жінки забезпечують всю родину, а то й дві. В організованій злочинності циганських етнічних угруповань більшість її членів мають вузьку спеціалізацію. Правоохоронна практика свідчить, що злочинні організації відрізняються одна від одної залежно від способу утворення даних об'єднань. Кількісний склад злочинного циганського угруповання є досить різноманітним і може налічувати від кількох десятків до сотні осіб.

Етнічна організована злочинність – це винятково небезпечне явище, яке повинно мати адекватну протидію з боку держави. В Україні боротьба з етнічною організованою злочинністю, її обмеження і витіснення з центру соціального життя – одне з найважливіших завдань правоохоронних органів України. До їх складу входять і спеціальні підрозділи, укомплектовані кваліфікованими кадрами структури по боротьбі з етнічною організованою злочинністю. Мета їх діяльності полягає в установленні контролю над організованою злочинністю, яка сформована на етнічній основі, її локалізації та нейтралізації, усуненні причин і умов існування даного виду злочинності. А тому правоохоронним органам України потрібно бути завжди на крок попереду від

будь-яких видів організованої злочинності, в тому числі, що формується на етнічній основі.

Підсумовуючи вищевикладене, можна визначити такі напрями протидії організованій злочинності циганських етнічних угруповань:

1. Підготовка відповідних кадрів для перекладу з циганської мови, а також із знанням їхньої історії, звичаїв і психологічних особливостей.

2. Вироблення державою більш поміркованої міграційної політики, що дозволить контролювати міграційні процеси у країні та зменшить умови для нелегальної міграції.

3. Встановлення обов'язкового паспортного режиму та контроль за культурно-освітнім рівнем як дорослих, так і дітей з циганських родин.

4. Закріплення на законодавчому рівні засад державної етнополітики щодо циганського населення.

5. Розробка та втілення у життя програм щодо адаптації мігрантів циганських груп, у тому числі їх акультурації.

6. Формування у місцевого населення більш толерантного ставлення до представників інших національностей.

7. Застосування оперативно-технічних засобів і проникнення інформаторів та агентів у злочинні угруповання, а також штатних і позаштатних співробітників, яких вводять під легендою прикриття в етнічні організовані злочинні угруповання.

8. Виявлення причин та умов, що сприяють розвитку етнічної організованої злочинності. Проведення пропаганди та оперативно-розшукових профілактичних заходів, спрямованих на протидію етнічній злочинності.

Запропоновані напрями протидії поліпшать роботу правоохоронних органів України, що дасть змогу в подальшому розробити методичні рекомендації із урахуванням психологічних особливостей різних циганських етнічних груп, які проживають на території України, й підвищить ефективність попередження та протидії організованій злочинності циганських етнічних угруповань на території України.

Список використаних джерел

1. Горбатенко В. П. Етнос / В. П. Горбатенко // Юридична енциклопедія : [в 6 т.] / редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова) [та ін.]. – К., 1998. – Т. 2 : Д – Й. – 744 с.
2. Топильская Е. В. Организованная преступность / Е. В. Топильская. – СПб, 2002. – 147 с.
3. Лизогуб Б. В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Б. В. Лизогуб. – Х., 2004. – 240 с.
4. Мала енциклопедія етнодержавознавства / Ю. І. Римаренко (ред.) та ін. – К. : Генеза; Довіра, 1996. – 942 с.
5. Мелихов И. Н. Скрытый гипноз. Практическое руководство [Электронный ресурс] / И. Н. Мелихов. – Режим доступа :

http://www.erlib.com/И.Н._Мелихов/Скрытый_гипноз._Практическое_руководство/0/.

6. Деметр Н. История цыган – новый взгляд [Электронный ресурс] / Деметр Н., Бессонов Н., Кутенков В. – Воронеж, 2000. – Режим доступа :

<http://www.gypsy-life.net/history-main.htm>.

7. Зіневич Н. О. Цигани в Україні: формування етносу і сучасний стан / Н. О. Зіневич // Український історичний журнал. – 2001. – № 1. – С. 41–52.

В статье рассмотрена характеристика организованной преступности, которая сформирована на цыганской этнической основе, как один из наиболее опасных видов преступности и приведены основные направления противодействия организованной преступности цыганских этнических группировок на территории Украины.

The paper was considered the characteristic of organized crime, which is formed on the gypsy ethnic basis as one of the most dangerous types of crime and the main directions of combating organized crime gypsy ethnic groups in Ukraine are given.

Стаття надійшла до редакції журналу 11 квітня 2012 року.